

הרב אוריאל בנר

ישיבת שני מצורעים יחד מחוץ למחנה

- א. מבוא
- ב. טעמי בידוד המצורע והשלכותיהם
- ב. פרשת "ארבעה מצורעים"
- ד. מסקנה

א. מבוא

על המצורע נאמר בתורה:

כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הִנָּנַע בּוֹ יִטְמָא, יִטְמָא הוּא, כִּדְדֵי יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבוֹ. (ויקרא יג, מו)

ובגמרא בפסחים למדו מפסוק זה שמלבד הצורך להרחיק את המצורע אל מחוץ למחנה, ישנו דין המחייב את המצורע לשבת לבדו, ללא טמאים אחרים לצידו:

אמר רב חסדא... "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו". בדד ישב – לבדו ישב, שלא יהיו טמאין אחרים יושבין עמו. (פסחים סז ע"א)

מן הגמרא בזבחים עולה שהחיוב להרחיק את המצורע משאר טמאים הנו חיוב של ממש, ולא רק תוצאה מקרית של חיובי הרחקה שונים. מתוך כך מסיקה הגמרא שלא ייתכן שבמשכן שילה (שבו היו רק ב' מחנות) לא היה מחנה ישראל, דאם כן:

נמצאו זבין ומצורעין משתלחין למקום אחד, והתורה אמרה: בדד ישב, שלא ישב טמא אחר עמו! (זבחים קיז ע"א)

נשאלת השאלה – האם כוונת התורה היא לבודדו מטמאים בטומאות אחרות, אך לא ממצורעים אחרים המשולחים אף הם כמוהו ממחנה ישראל; או שמא חובה עליו להתרחק ממצורעים אחרים ולשבת לבד ממש?

בספרא מצאנו התייחסות לכאורה לשאלה זו:

"בדד ישב" – אין לי אלא זה בלבד, מניין לרבות שאר המנוגעים? תלמוד לומר "בדד ישב". או מה זה מיוחד שבראשו נגעו אף אני אביא את הנתקים שבראשו נגעו, ומניין לרבות שאר המנוגעים? תלמוד לומר "בדד ישב". יכול יהיו שנים טמאים עמו? תלמוד לומר "הוא בדד ישב", אין שני טמאים עמו. (ספרא, תזריע פרשה ה)

שתי דרשות דורש הספרא מן הפסוק "בדד ישב". הראשונה לרבות "שאר מנוגעים" שאף הם צריכים לישוב בדד, והשנייה – למעט "שני טמאים" אחרים שאינם צריכים

ישיבת שני מצורעים יחד מחוץ למחנה

לישב בדד כמוהו. הרא"ם בפירושו לויקרא (יג, מו) מבאר שהדרשה הראשונה, דורשת את הריבוי מסמיכות המילה "טמא (הוא) – בדד ישב" לרבות שאר נגעים, ואילו הדרשה השנייה דורשת מיעוט מסמיכות המילה "הוא – בדד ישב", למעט טומאות אחרות – זב וטמא מת שאינם משתלחים מחוץ לג' מחנות.

לשון הספרא "אין שני טמאין עמו" יכולה להתפרש בשני פנים: א. אין שאר הטמאים חייבין לצאת מחוץ לג' מחנות, אך רשאים לעשות כן ולשבת יחד עם המצורעים, אם ירצו בכך [וכך דייק הרא"ם מלשון הספרי (במדבר ח, ב) שסתם וכתב: "וישלחו מן המחנה וגו', שומעני ששלשתן משתלחין חוץ לשלש מחנות, תלמוד לומר: 'בדד ישב'"]. ב. איסור לשאר טמאים להשתלח אל מחוץ לג' מחנות ולישב עם המצורע. וכך היא גרסת רש"י: "יכול יהו שאר טמאין יושבין עמו, תלמוד לומר: 'הוא', שלא ישבו שאר טמאים עמו" (וכן גרסת הגמרא בזבחים שהובאה לעיל).

מכל מקום, גם לגרסת רש"י, האיסור לישב עם המצורע נאמר במפורש רק לגבי שאר טמאים, אך אין לנו מקור מפורש לאיסור ישיבת שני מצורעים זה עם זה, ואדרבה, מדהקפידה התורה על שאר טמאים משמע ששני מצורעים רשאים (וכך דייק בספר 'חקרי הלכות' לרב יחיאל שווימר).

המלבי"ם דייק היתר זה מלשון התורה "בדד" (ולא "גלמוד"):

דע, שיש הבדל בין בדד ובין גלמוד. היושב גלמוד הוא מרוחק מכל אדם... אבל היושב בדד אינו מובדל... וכן המצורע אינו מובדל מיתר המצורעים רק מן הטהורים. ובמה שאמר טמא הוא, שהוא מיוחד בטימאתו הוא יהיה לבד גם מן שנים הטמאים שהם זב וטמא מת... וממילא מ"ש מחוץ למחנה מושבו הוא חוץ לג' מחנות.

אמנם מדברי הראב"ד, בפירושו לתורת כהנים נראה אחרת שכן הוא מפרש את בידודו של המצורע כעין נידוי:

"בדד ישב – לבדו ישב", שיהא כמנודה שאסור בארבע אמות שלו. וכן כל המנוגעים.

מדברי הראב"ד משמע שביאר את משמעות המילה "בדד" כעונש שחל על המצורע שיתרחקו בני אדם ממנו, ואם כן הסברא נותנת שדין זה חל גם על שאר המצורעים¹. וכן דייק בצפנת פענח על התורה.

אולם בצפנת פענח, ציין שני מקורות בגמ' שמהם עולה שמצורעים רשאים לשהות יחדיו:

---

1. לפי דעת הראב"ד יש לדון בשאלה האם אשתו יכולה להיות עימו, שכן הדין במנודה (שו"ע, יו"ד שלד, ה), ועיין בספר 'גם אני אודך' סימן מו.

בברכות נד ע"א נאמר שנס "את והב בסופה" נודע לישראל בזכות: "שני מצורעין הוו דהוו מהלכין בסוף מחנה ישראל"². ולכאורה משמע שהלכו יחדיו!³ וכן בבבא בתרא כ ע"א על דברי הברייתא שעכו"ם שישב בחלון ממעט את החלל מלהעביר טומאה, שואלת הגמרא: הרי יכול ללכת? ועונה – שמדובר במצורע כפות, ומשום שאסור להתקרב אליו אין מי שיתיר את כפיתתו. על כך שואלת הגמרא: "במצורע, אתי מצורע חבריה ושרי ליה", אם כן משמע לכאורה שמצורע אחר מותר בקרבתו!⁴

ב. טעמי בידוד המצורע והשלכותיהם

מקורות נוספים העשויים לסייע לנו בבירור הענין הם דברי חז"ל על טעמו של הדין מהמדרש עולה שטעם הבידוד הוא מחשש הדבקה והעברת חולי הצרעת לאחרים:

רבי מאיר לא אכיל ביעי מן מבואה דמצורע. ר' אמי ור' אסי לא הוו עיילי למבואות של מצורע. ריש לקיש כד הוה חמי חד מנהון במדינתא מרגם להון באבניא, אמר לו פוק לאתרך, לא תזהום ברייתא, דתני ר' חייא: "בדד ישב – לבדו ישב".
(ויקרא רבה, מצורע, פרשה טז)

ממדרש זה דייק בספר 'זבחי אפרים' (זבחים קיז ע"א) שהשילוח מחוץ למחנה הוא מעין הסגר ב'בית-חולים למצורעים' כדי למנוע היזק לרבים, ולכן המצורע "יכול לשבת בצוותא" עם מצורעים אחרים.

לעומת זאת, מהגמרא בערכין עולה שבידוד המצורע הוא חלק מכפרתו, משום שגרם לפירוד ומריבה בין בני אדם:

2. בצפנת פענח ציין גם את דברי רש"י במחנות צה ע"א (ד"ה קדשים נפסלים ביוצא) שביאר ש"סוף המחנה" היינו חוץ לג' מחנות.
3. ר"ח רפפורט (קובץ הערות וביאורים 'אהלי תורה' גליון כ"א עמודים 74 ואילך) דחה ראיה זו, שהרי ייתכן שאותם מצורעים עשו שלא כדין ועברו על העשה דבדד ישב. חיזוק לדחייה זו ניתן להביא מדברי היעב"ץ בהגהותיו לברכות (שם) שכתב דהני שני מצורעין היו מ'ערב רב' שעלו ממצרים, שהרי שאר מצורעים נתרפאו במתן תורה.
4. מדברי המשנה (נגעים יג, יב): "נכנס לבית הכנסת עושים לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים על רוחב ד' אמות, נכנס ראשון ויצא אחרון" אין ללמוד שאסור לאחרים להיות במחיצתו, שכן טעמה הוא משום טומאת הקרבים אליו. וכן כתב הרמב"ם (טומאת צרעת י, יב): "נכנס לבית הכנסת עושים לו מחיצה... כדי שיהיה מושבו לבדו ולא יעמוד עם העם בערבוב ויטמא אותם". אדרבה, מכאן דייק הרב אביגדור נבנצל (הובא בספר 'גם אני אודך' סימן מו) שמותר למצורע אחר להיות עימו, שכן משמע שכל ההרחקה היא מחשש טומאה ולא מחמת נידוי.

ישיבת שני מצורעים יחד מחוץ למחנה

בעא מיניה רבי שמואל בר נדב מרבי חנינא... מה נשתנה מצורע שאמרה תורה "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו"? הוא הבריל בין איש לאשתו בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה: "בדד ישב וגו'". (ערכין טז ע"ב)

מגמרא זו דייק ה'זבחי אפרים' (שם) שאף שני מצורעים אסורים לשבת יחד. אולם המהרש"א במקום ביאר שכפרת המצורע היא מעצם שילוחו אל מחוץ לג' מחנות, שבזה החמירה התורה עליו יותר מעל שאר טמאים בגלל חומרת מעשיו (כעין גלות המכפרת). ואם כן אין ללמוד מכאן חובת הרחקה משאר מצורעים.

ג. פרשת "ארבעה מצורעים"

ראיה נוספת ניתן להביא לכאורה מדברי הנביא:

וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער, ויאמרו איש אל רעהו מה אנחנו יושבים פה עד מתנו. (מלכים-ב ז, ג)

ובמפרשים⁵ ביארו ששיבתם "פתח השער" הייתה כדון מצורע, שצריך לישב בדד מחוץ למחנה, ומשמע שהיו יושבים ביחד זה עם זה ומדברים זה עם זה!

אולם ר"י איבשיץ (ב'אהבת יונתן' להפטרות מצורע) מבאר שהרחקתם של ארבעת המצורעים הייתה שלא מתוקף הדין, שהרי על פי חז"ל אותם מצורעים היו גיחזי ושלושת בניו, שצרתם לא היתה צרעת רגילה ומשום כך לא חל עליהם דין "בדד ישב"⁶.

דהנה קשה למה שלחו למצורעים הללו חוץ למחנה, הלא אין קדושה בשומרון כי היא אינה מוקפת חומה כדאמרינן (סנהדרין קב ע"ב) למה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף עיר אחת בא"י, וא"כ איננה מוקפת חומה מימות יהושע, ואמרינן בעשר קדושות (כלים א, ז) עיירות שאינן מוקפות חומה אין משלחין מתוכן את המצורעים, וא"כ למה נשתלחו הם חוץ לעיר...⁷

5. עיין פירוש רש"י וברד"ק וברלב"ג. ועוד.

6. על פי דברי ה'אהבת יונתן' הללו, כתב הרב רפפורט (שם) לדחות את ראיותיו של הצפנח פענח כנגד דברי הראב"ד, ולבאר שאף שני המצורעים שהיו מהלכים "בסוף מחנה ישראל" היו נכרים (ערב רב) והרחקתם מהמחנה הייתה למניעת הדבקה בלבד (בניגוד לפירוש רש"י במנחות הנ"ל). וכן הימנעות בני אדם מלשחרר את המצורע הכפות אף היא מטעמי הדבקה, ומדובר במצורע נוכרי. אולם דבריו מחודשים, משום שבכל מקום שנאמר בגמרא "מצורע" סתם משמע שמדובר במצורע הלכתי, ואף ה'אהבת יונתן' לא אמר את חידושו אלא על סמך חז"ל המזהים את אותם מצורעים עם גיחזי ובניו.

7. ה'משך חכמה' (הפטרות מצורע) יישב קושייה זו, וכתב שמלכי ישראל (מסיבות פוליטיות) רצו להשוות את חשיבות עיר בירתם שומרון לחשיבותה של ירושלים, ולכן נהגו לשלח ממנה

רק י"ל דתרי מיני נגע הם. דנגע נכרי אינו מטמא, כי היא חולי המדבקה, ולכך קראה הכתוב מחלה, משא"כ נגעי ישראל. וידוע דגיחזי ובניו הי' בהם צרעת נעמן, ונעמן הי' נכרי, והי' להם חולי המדבקה, ולכך אינו מטמא, והיו מותרים לבא אל המחנה, רק הם הרחיקו ושלחו לאותם המצורעים לחוץ משום שהי' בהם חולי המדבקה.

אמנם עצם הבאת ראיה מגיחזי ובניו טעונה בירור, שהרי גיחזי נמנה עם "ארבעה הדיוטות שאין להם חלק לעולם הבא"! (משנה סנהדרין י, ב). וראה באגרות משה (יו"ד ח"ג סי' לו) שהקשה כן על לימוד הגמ' (ע"ז כז ע"ב) מגיחזי ובניו לגבי היתר התרפאות מעכו"ם למי שנותרו לו רק "חיי שעה", ותירוצו שם אינו מעלה ארוכה בנידון דידן.

אלא שבנשמת אברהם (יו"ד קנה, עמ' מה) הביא את דברי הרש"ז אורבך שעל פיהם ניתן ללמוד גם בנידון דידן מגיחזי, משום שהלימוד אינו מאותו רשע, אלא מדרך הצגת הנביא את הדברים, וז"ל:

נראה דכיון דאין שום רמז שעשו שלא כראוי וגם לא נזכר שמו של גיחזי, ורק נזכר שהיתה על ידי מצורעים תשועה – שפיר יש ללמוד מהתם.

דברים דומים מצאנו בדברי הר"ז סורוצקין ב'אזנים לתורה' (פרשת מצורע):

והכי נמי קפיד קרא שלא להזכיר שם גחזי על הלימוד, שאנו לומדים מדבריו, אף שיש להתחשב עמהם, שהרי לא לחינם האריך הכתוב לכתוב אותם.⁸

במרגליות הים יישב קושייה זו בדרך מקורית, וכתב שההיתר של גיחזי ובניו לשבת זה עם זה על אף היותם מצורעים, התבסס על כך שצרעתם לא באה להם כעונש על לשון הרע, אלא כעונש על בקשתו שכר מנעמן לאחר ריפיו מצרעתו, בניגוד לדברי אלישע. ומכיון שכל האיסור של המצורעים לישב זה עם זה ע"פ המדרש הוא משום שבעוונם גרמו לפירוד בין איש לאשתו, בצרעת גיחזי ובניו לא נהגה חומרה זו. וכך כתב:

בספר רמת שמואל כתב דדייקו שאירי בגיחזי ובניו... מדכתיב ויאמרו איש אל רעהו... הרי שישבו יחד והלוא אמרו... בדד ישב שלא ישב טמא אחר עימו... אמנם הנה בערכין... הוא הבדיל בין איש לאשתו... בדד ישב... אבל גיחזי ובניו הרי הנביא אמר לו שסיבת הצרעת להם אינה משום לה"ר לפי זה הם יכולים לשבת יחד ובכך ש"מ דגיחזי ובניו. (מרגליות הים, סנהדרין קז ע"ב)

מצורעים. ומכיון שאף בירושלים הותרו המצורעים לישב בפתחי השערים (מפני החמה והצינה, כמבואר בפסחים פה ע"ב), לכן אף בשומרון התירו זאת לאותם ארבעה מצורעים. 8. אולם במסקנת דבריו כתב שמכיון שדברים אלו חידוש הם, אין אפשרות להביא ראיה ממעשה גיחזי לעניין היתר ישיבת מצורעים זה עם זה, מכיון שהדבר לא מפורש בנביא שהדבר נעשה על פי דין.

ישיבת שני מצורעים יחד מחוץ למחנה

אולם יש להעיר, שבפשטות לא דורשים טעמא דקרא לשנות על פיו את ההלכה, וממילא אין בכך כדי להתיר להם לשבת יחד, אם אכן הדבר אסור בדרך כלל.

ד. מסקנה

לאור האמור לעיל, נמצא שהיתר ישיבת המצורעים יחד מחוץ למחנה אינו מוכרע, והדבר שנוי במחלוקת. מדברי הראב"ד נראה שהדבר אסור, ואילו מדברי המלבי"ם נראה שמוותר. שניים מגדולי דורנו – הרב חיים קנייבסקי והרב אביגדור נבנצל – הביעו את דעתם להיתר בעניין זה.⁹ הרב קניבסקי לא נימק את דבריו, והרב נבנצל הפנה למשנה בנגעים (יג, יב) שם משמע שכאשר המצורע נכנס לבית הכנסת עושים לו מחיצה, משום טומאה ולא מסיבה אחרת.

---

9. דבריהם מובאים בספר 'גם אני אוודך' סימן מו.